

**O MAR PRECISA VARANDAS:
TRADUCIR É INTERNACIONALIZAR A LITERATURA GALEGA¹
THE SEA NEEDS RAILINGS:
TO TRANSLATE IS TO INTERNATIONALIZE GALICIAN LITERATURE**

Kathleen March
Universidade de Maine
kathleen.march@umit.maine.edu

[Recibido 12/10/2021; aceptado 27/03/2022]

Se o mar tivera varandas,
Fora-te ver ao Brasil;
Mas o mar non ten varandas,
Meu amor, por onde hei de ir?

No século XIX Rosalía de Castro soubo captar e asumir a voz colectiva do campo e do pobo galego. Daquela, os favorecidos foron os lectores, até estes días. Favorecidos porque as palabras da escritora subliñaron para o mundo e para os galegofalantes por enriba de todos, que existía un mundo lonxano, de xentes e linguas diferentes. O problema non eran as outras xentes nin as súas linguas, senón a falta dun camiño marítimo, non para ir nun barco senón para ir a pé. A viaxe non se podía custear no xeito normal, é dicir, nunha embarcación que aturase as olas e mais os baleiros do Atlántico que os pasaxeiros albiscaban. A voz poemática da epígrafe pertence a unha persoa sen recursos económicos, obrigada á vida da aldea. Ir, iría; só ten a enorme pexa do diñeiro.

Entendemos nós no século XXI a necesidade dunha axuda, dun apoio, para os emigrantes chegaren daquela á outra orela. Entendemos a frustración e a soidade provocadas pola distancia. Laiámonos das causas do afastamento das persoas queridas que é a historia da Galiza, especialmente no rural. De feito, para nós o Atlántico xa non serve como barreira infranqueábel. Temos avións e feiras de verán, temos móbiles, WhatsApp e internet. Temos a posibilidade de contacto. Nada disto é orixinal e só se menciona para deixarmos clara a distancia entre Europa e América que ten mudado dunha condición baseada nos cartos (no século XIX) e a outra, baseada nun medo ou desinterese por saír do país galego.

O que quero dicir é que non temos sempre a conciencia de que o Atlántico aínda está alí, a mediar entre un mundo e outro, malia termos toda a sabedoría cibernética moderna. Sabedoría e o fácil, ás veces gratis, emprego da comunicación por internet. Desculpando, porque aquí estou a falar coma se tivese dereito a criticar a moitos

---

¹ Texto da conferencia impartida na Facultade de Filoloxía da Universidade de Santiago de Compostela o 13 de maio de 2021.

galegofalantes do século XXI, cando cumpría falar unicamente coma tradutora. Aínda non se verá claramente a que me refiro.

Tanto dá a posibilidade de escribirmos, falarmos, vérmonos grazas á tecnoloxía, porque outro xeito de afastamento transatlántico existe no día de hoxe. Ten forma de libro, do concepto de libro, ao meu ver, un ver que foi ler dende os primeiros anos, pasando pola carreira de profesora universitaria e despois máis pola paixón por traducir. Son anos de coñecer o mundo que collía entre dúas capas de papel; tardaría eu moito en viaxar e mesmo chegar á Galiza. Non son, nin quero ser, obxectiva e a ollada persoal é o que pretendo presentar nesta conversa fin-de-curso-non-fin-da-pandemia. É dicir, quero falar aquí sen academicismo e abertamente.

Penso que moitas persoas galegas non matinan na boa idea, na necesidade de internacionalizar a literatura galega. Non pensan no que comunica a literatura, a súa literatura, en como forma parte da identidade galega. Mais son ideas de todos os profesores de literatura en todos os niveis do ensino, que defenden o valor social e político da creación humanista.

Non pensan os menos interesados nun bon libro, mais tamén van sen pensar a un McDonald's ou Pizza Hut. Estudan inglés porque entenden o valor de saber a lingua doutro imperio. Non pensan no importante que sería publicar para seren lidas no mundo anglofalante obras como: *Un ollo de vidro*, *Néveda*, *Entre donas*, e moitas, moitas máis. Vou tentar explicar por que penso que fan falta aínda as varandas para a literatura e de que tipo poden ser, para que se coñeza a escrita en galego —algo que, por mor da experiencia persoal miña, é tan necesaria como a francesa, italiana, a holandesa.

Estou aquí, concretamente como bolseira para a Residencia Literaria 1863 de Tradución², para verquer literatura escrita en galego ao inglés, porque algo de galego teño acumulado ao longo dos anos, porque sinto algo de compromiso coa literatura e a súa cultura, e porque creo na necesidade de cruzarmos fronteiras e océanos. (Lembro que o inglés me dera *Cien años de soledad* antes de saber castelán. Que me dera Mallarmé antes de estudar francés. E Georges Sand). E sobre todo estou aquí porque certas persoas de diferentes eidos culturais da Galiza crían, afortunadamente, que pagaba a pena botar a escrita galega polo mundo adiante, que soaba ben aquilo de internacionalizala.

A cuestión, ou a dúbida, está en saber o que quer dicir aquilo de internacionalizar algo nun momento da globalización asumida, o mundo noso de 2021. Sabemos que un libro non funciona como a moda ou un novo modelo de vehículo, un filme ou un sabor de bebida orixinal. Hai cultura que non precisa tradución para ser consumida, mais un libro está feito de palabras e as palabras non entran pola vista ou pola andorga; os libros teñen que ser refeitos, postos noutra lingua, para poderen ser consumidos alén do lugar de orixe. É dicir, consumidos pola imensa masa potencial de lectoras e lectores anglofalantes que non poderán cruzar o Atlántico (nin en avión, nin con varanda sobre o mar) para aprenderen a lingua e mercaren os títulos desexados.

---

² En <https://www.facebook.com/1863residencionaliteraria>.

Por tanto, digamos que internacionalizar é presentar algo, aquí a literatura, mediante un aparato partillado por varias nacións, ou por organismos, territorios ou individuos que previamente dependían da autoridade dun Estado ou dunha zona cultural. Unha fonte que atopéi dá uns sinónimos para internacionalizar como universalizar, popularizar, espallar, xeneralizar. Son termos moi xerais e non significan o mesmo proceso tratándose de arte que tratándose de máquinas para traballar as leiras, os tractores, as ferramentas. Porén, na sombra hai tanto o gosto polo produto como a confianza na súa calidade. A xente que le cre nos libros e esixe calidade. Para iso precisa saber ler no seu idioma ou nun que saiba ben. E alguén ten a obriga de facilitar os textos, de publicalos.

Mais iso non é doado, vender un produto descoñecido. Require dar a coñecer, crear público, compradores, mercado, atravesando a raia onde algo foi escrito. Velaquí que as persoas compradoras de máquinas para os proxectos agrarios non adoitan ser as que mercan palabras para ler no tren, no avión ou no leito. As e os modelos de luxo non mercarán *A Semellanza*, mais alguén si a mercará en inglés, polo tema.

Vexamos máis un exemplo persoal. Eu, cando estou en Maine e quero ler en diversos lugares —en casa, na biblioteca, na rúa, no coche— non podo escoller libros que non existan aló, en Maine, nin libros dos que non entenda a lingua, por máis xeniais que sexan. Non vou mercar a cegas un libro en croata nin estoniano se non sei de que vai porque non vou entender e ninguén vende nesas linguas aló. Si son quen de mercar a obra dunha gañadora ou dun gañador do Premio Nobel, se sae en inglés, por pormos un exemplo de literatura internacionalizada. Tampouco o polaco é o meu, como non o é o xaponés nin o chinés. Mágoa, mais é a realidade. Iso non impide que teña libros escritos orixinalmente en islandés (Halldór Laxness), ou en sueco (Selma Lagerlöf, Pär Lagerkvist), ou en alemán —libros traducidos á miña lingua. Gostaría de saber con seguridade cantas páxinas lin porque estaban en inglés e que non tería lido nunca na lingua orixinal.

Loxicamente, con estas observacións persoais, que son as de moitas persoas anglofalantes, voume achegando á idea da tradución e da súa razón de ser. Co Premio Nobel de Louise Glück en 2020 —e ogallá teñades lido a incríbel poesía dela en inglés ou en galego— fun mirar un andel da miña casa onde xa estaban algúns libros dela e tamén fun á libraría de Brunswick onde o dono é namorado do verso. Tamén abrín unha páxina web para ver se había un libro dixital, por curiosidade (case non teño libros de poesía nese formato, é certo, observación que será relevante máis adiante). Atopar e ler a poesía de Glück non foi difícil.

E se a persoa premiada non escribiu en inglés? Xa que logo representa unha pexa grande para moitos lectores. Logo, que facemos se queremos ler a novela dun xaponés premiado? Sermos pacientes, porque seica pouco despois virán as posibilidades de coñecer as obras que teñen merecido ese premio importante. Axiña chegarán os libros traducidos. Aproveitaremos para ler a obra ou obras, igual que co Premio Booker e outros semellantes.

E como poderemos facelo? Xa que logo, poderemos mercar o libro "de verdade", quer dicer, en papel. Ou en formato dixital, o ebook. Ou mesmo un libro lido, un audiolibro/*audiobook*. De feito, leo, lemos, en todos eses formatos, segundo o prezo, a

función da obra na miña vida, ou outros factores. Se o libro se mostrase interesante, imos lelo e xa. Por algo eu, por exemplo, son amante da lectura dende miúda. E eu, como moitas persoas. O que nos atrae é ler.

Agora un feito importante: o vinte por cento do mercado de libros en Estados Unidos represéntano os *ebooks*, gústemos ou non. É a realidade na que nos movemos. Reedsy, unha páxina web para escritores non profesionais xunto coa xente da industria do libro, organizou fai pouco unha conversa cun autor australiano, Paul Carr, quen afirmaba que hai maior venda de libros electrónicos que de papel.

Se o libro, ou os libros, cruzan o Atlántico, iso quer dicir que si hai varanda e que probabelmente hai máis dunha. Que hai internacionalización. Que hai interese. Que hai mercado, como certas persoas esixen.

Alto. Así non vai o conto se falamos dos libros galegos. Non está o asunto tan doado de arranxar. Hai reticencias e máis dunha pexa, non sendo a lingua galega tan coñecida e falada como o inglés (polas razóns que sabemos, e con perdón). Quen son as persoas, editoras e políticos reticentes? Sei que merece unha ollada baseada no emotivo.

Se as propias persoas galegas aínda se admiran de que unhas persoas forasteiras saiban, respecten, a súa lingua, non adoitarán pensar na internacionalización, malia tratarse dun Curros ou dunha Rosalía, dunha Luz Pozo Garza ou dun Celso Emilio, moitos deles citados polos lectores de aquí con nome e sen os apelidos porque son "da casa". E se non pensan na posibilidade deles chegaren á outra beira do mar —sendo a excepción unha dona Emilia, polas aulas universitarias e por ter escrito ela en castelán— non poderán crer que se faga o mesmo con Francisca Herrera Garrido, con Begoña Caamaño ou con Luz Pozo Garza. Iso ocorre en parte porque os libros delas e deles non saen de Galiza, ou esgótanse e só se atopan aquí, nas librarías de vello galegas. Mais eu mesma teño visto clásicos galegos de moita calidade nunha librería de aquí nunha mesa ou andel non moi visíbel. Outros libros, as primeiras edicións, existen para xente bibliófila. Ou, como diría Emma Pedreira, para xente bibliópata. Para *bibliopaths*. Xente tola da palabra na páxina, non as persoas que son lectoras máis casuais.

Un misterio? Non. Varandas hai, virtuais, que agora se atopan sen emigrados, porque os libros non son moi viaxeiros. Os libros merecen emigrar; as persoas non.

O tema desta conversa é a internacionalización, non nas emocións, e se cadra cómpre falarmos da literatura como a pensan os do mundo empresarial. Na rede atopei conceptos relevantes, que vou resumir e cito:

Tes plantexado dar o brinco á internacionalización dunha empresa? Pensaches exportar teus produtos a outras partes do mundo? Hai varias diferenzas entre internacionalizar e exportar.

Exportar é vender a clientes doutros países, de forma puntual por algunha razón concreta, ou durante un período amplo. O capital que require vender en países estranxeiros non é

tanto como o que require a internacionalización, mais o impacto da empresa nun mercado ao que simplemente se exporta será moito menor.

Internacionalizar unha empresa é un procedemento máis complexo porque non só se trata de vender fóra, senón que consiste en implantar o negocio e a marca noutros países, adaptarse a ese mercado e posicionarse nel. Isto esixe un investimento máis grande que traerá unha mellora da imaxe da marca e das vendas³.

Cecáis é cedo para pensarmos na internacionalización, logo. O libro galego precisa medrar non das vendas en Iberia. Secomasí, na exportación si podemos pensar. E pensemos, pensémolo porque é fundamental termos varandas modernas, mellorar o contacto. Tendo en conta que alguén ten que cruzar coa varanda da tradución e alguén ten que construír a varanda. Quer dicir, temos que contar cun bon apoio para as persoas coma min e para outras que tamén están a facer ou queiran facer, o mesmo. En Estados Unidos e Canadá, hainas. Hainas e habería máis, se soubesen que houbese apoio para espallaren os textos.

Conto unha anécdota importante. Onte, unha persoa que foi alumno meu, que aproveitou o convenio entre a Universidade de Maine e Santiago para estudar en Compostela, mandoume un correo. Foi magnífico estudante de castelán e fixo a tese de doutoramento sobre espazos urbanos na narrativa galega contemporánea. Obviamente, estou orgullosa del. Mais temos un problema: El —o nome de Neil Anderson como tradutor do galego xa soará— quere facer máis traducións e está moi necesitado de libros, de renovar os andeis da súa casa. Pedíame uns libros. O que non sabe é que a miña mala vai a tope! Levarlle algúns a el, significa chegar a Maine e ter que enviarllos ao sul, a Georgia. Iso non é xeito de traballar no mundo de hoxe, coa dixitalización de todo. Aínda así, o sistema artesanal e persoal noso é máis seguro que andar por Amazon, onde os libros, ou non están ou están a prezos prohibitivos, sen contar o envío.

Pasoume con seique de Susana Aríns hai tempo. Ninguna editora galega poderá competir no mercado internacional agás por formato dixital. Coma nós, coma Neil e mais eu, outras persoas.

A anécdota é moi relevante ao que vou dicir máis adiante.

A Residencia da que son bolseira —e sei que son moi afortunada— é un exemplo de varanda, cecáis. Un bo comezo. As posibeis voces tradutoras veñen tanto do grupo de hispanistas como do grupo dos lusistas. Os galicianistas "puros", de dedicación única, seica somos un número máis reducido, mais non nos pasedes por alto. Sentímonos comprometidos/as.

Por iso é que as malas ou maletas non nos chegan. Levar tres, catro, cinco libros cada ano a un tradutor que tería que elixilos non vai pór a produción literaria galega de todo un ano nas súas mans.

---

³ En <https://www.nextibs.com/que-diferencias-hay-entre-internacionalizar-y-exportar/>.

Ben, podedes contar connosco, mais podemos contar convosco no proxecto de mellorarmos as varandas para as obras galegas? Até agora, non moito. Está Amazon polo medio e con prezos case sempre imposíbeis. E agás unha casa editora, atopar en inglés non é doado. Nos Estados Unidos, é raro.

Imos ter que mudarmos de costume e mudarnos nós tamén. Outro porvir merece a produción literaria da Galiza. Vou formular unhas ideas, ou en serio ou para aguilloar á xente a axudar cunha solución.

Neste intre non podemos falar do Premio Nobel de Literatura Galega. (Poderíamos facelo, nembargantes. Poderíamos crear un). Portanto, cómpre sermos máis creativos. Ou máis pragmáticos. Falar non ten cancelas.

Tradutores e tradutoras, hainos, xa dixen. Dixen xa que son eu proba diso, mais non creades: hai moitas persoas que traducen do galego ao inglés e fanno ben, repítovolo. Tedes os exemplos recentes da revista en liña *Asymptote*, abril de 2020⁴. Os textos deste número inclúen a Luz Pozo Garza, Manuel Rivas, Ismael Ramos, Chus Pato, Alba Cid, e outros nomes. Contan con tradutores como Erin Moure, Jonathan Dunne, Neil Anderson e Jacob Rogers. A revista saiu case o mesmo día que finou Luz, apagando para min a posibilidade de que ela puidera ver o que eu fixera, coa conversa nosa que rematara cunha pregunta final sobre o significado da palabra "trevario". E coas escasas verbas da escritora: «Non me esquezas». (Non esquezo, non). A nosa conversa só foi posíbel por internet, claro —e iso é outro tipo de varanda para nós. Non esiximos vérmonos en persoa para trocar palabras, ideas, creacións.

Di a páxina web sobre a revista:

O Consello da Cultura Galega vén de impulsar a presenza nas redes globais dalgunhas das nosas obras poéticas máis representativas. E faíno a través do sitio web *Asymptote*, un dos máis referenciais acubillos de literatura mundial en tradución e, segundo informa o CCG, un «portal de gran prestixio no mundo editorial en inglés».

Temos tamén *Words Without Borders*⁵, *Palabras Sen Fronteiras*. No número adicado á prosa atopamos os nomes de escritores como Alba Cid, Susana Aríns, Emma Pedreira, Antón Lopo, Cunqueiro, Samuel Solleiro e os nomes de xente tradutora como Scott Shanahan, Neil Anderson, Erin Moure (listas incompletas). Tamén hai entrevistas boas.

Algo é, mais non chega isto. Faltan nomes de escritores, xéneros literarios, títulos recentes.

Apoio para a tradución? Vén case exclusivamente da Xunta, mais unha residencia ao ano non abonda e seguro que haberá máis. O Consello da Cultura, como se ve, impulsou

⁴ En <https://www.asymptotejournal.com/apr-2020/>.

⁵ En <https://www.wordswithoutborders.org/search/results/search&keywords=galician/>.

a poesía coa revista *Asymptote*. Algo é (frase repetida), e agradecemos a oportunidade de espallar a poesía nun número. Porén, queremos máis, Galiza merece máis.

Apoio para a publicación? De novo, case exclusivamente da Xunta, mais o monte das subvencións non é o que se precisa para internacionalizar, ou se cadra a miña versión é miña e non é fiábel. Só teño un editor agora, Jonathan Dunne, o de Small Stations Press. Traballa este editor e tradutor dende Bulgaria e edita os libros que pode. Distribúe o que pode. Na Galiza a produción literaria sobrepasa o que acada publicar el coas subvencións. Ou ben comeza a editar en inglés unha entidade en Galiza —non é idea extravagante!— ou non podemos falar de exportación en serio, nin moito menos da internacionalización, en termos de Estados Unidos. Só precisamos unha editorial con valor para publicar en inglés, é o meu ver.

O apoio para a publicidade? Non é o meu eido de coñecemento, deixo a pregunta para os que entendan de mercadotecnia, de como funciona o mercado. Estou moi ocupada coas traducións que teño entre maos e que non teño entre maos mais que devezoo por facer. Xa que logo, non dou feito, non quedan anos de vida para todo o que quero facer. Galiza ten unha literatura moi longa.

Porque xa dixeramos que non é cuestión de espallar as noticias dun Premio Nobel galego, ou mellor dito, dun Premio Nacional á Literatura Galega en inglés, que non existe, vou continuar cun resumo, moi breve do que fixo, fai posíbel a Residencia Literaria 1863, residencia Xacobeo 2021. Ao resumilo, expreso un enorme agradecemento a Yolanda Castaño, santiaguesa, polo seu compromiso coa literatura. Yolanda sabe presionar, como boa poeta e boa lectora. Galiza precisa máis persoas que traballen na cultura literaria do país como ela. Pode ela aguillar, non facelo todo.

O proxecto meu que foi gañador da Residencia foi, en poucas palabras, traducir ao inglés dous libros de relatos, de dúas escritoras, de dúas xeracións. Primeiro, *Confusión e morte de María Balteira*, de Marica Campo, de 1996 e que está agora na cuarta edición. Son trece textos, dos que xa tiña traducido o primeiro e o último. Contos de meigas e mulleres valentes como a Balteira, os de Marica non deixan de traslucir unhas experiencias líricas, unhas lembranzas dun futuro mellor e dunhas historias caladas. O galego dela está cheo de mitoloxía da terra e dunha choiva fértil, de preocupación e morriña mais non de desesperación. Traducir A Balteira é aprender do pasado, é aprender un galego de agasallo para as persoas de fóra. O galego e mailo tema dunha muller inmortal no maxín. E contos que valen, tanto para galegofalantes como para anglofalantes.

Teño agora a obriga de deixarlle falar a ela. Comeza o primeiro conto, que dá título ao volume:

Quere dicir, María Balteira, da boca xuradora, da trampa e o mal perder nos dados, do xacer godalleiro. Lonxe os días de Pero de Ambroa, louco de amor por ela. Lonxe tamén o Fi de Escallola, mouro con poder de La Meca para abrir e pechar o paraíso de Mahoma e que lle fixera dudar de cal dos ceos quería posuir alén da morte. Mais quere a Balteira, xa á fin do camiño, o ceo da nenez, un ceo contra o demo e a lascivia, o ceo da Virxe María e dos anxos loiros coma os fillos non nados, coma fillos de auga concebidos do orballo.

Remata o conto:

—Non é a Balteira a que van soterrar, é unha meiga á que lle deixou o que tiña, mesmo o dereito a repousar en Sobrado.

—Si que a é. Onde vai, se non, a Balteira?

—Onde vai, se non, a meiga?

—Ese que vai chorando detrás do cadaleito é un estudante, o derradeiro dos seus queridos.

—Non, ese é o fillo de María Balteira.

O fillo non. O fillo está loitando contra os mouros.

—Se non fose a Balteira, o estudante non había chorar así.

—A Balteira era moi vella, como había ter un querido tan novo? Ten que ser o fillo.

—En Teixeiro abriron o ataúde mentres descansaba a comitiva e disque non é a Balteira a que morreu.

En Armea a terra estala en vida, posuída e preñada nun cío vexetal interminable.

Dicédeme se non é un conto para internacionalizar. Merece ter lectores e lectoras fóra da Galiza. Poema da vosa terra en realidade, A Balteira sería recibido con comprensión. Tanto a lingua galega como a inglesa procuran retratar a condición da muller, a discriminación, as arelas de liberdade que se misturan co medo á morte.

Segundo, no meu proxecto para a residencia literaria, temos á xogadora Emma Pedreira, a que tamén ten meigas na cabeza e na lingua. A da boca xuradora, mais boca non controlada por homes. Emma, bibliópata, autora de atentados contra os non amantes dos libros. Unha feminista distinta a Marica, tamén sabedora do poder da palabra, da lectura.

Comeza o seu «Atentado» deste xeito:

Notábase ben que o que alí levaba era un libro. Tiña forma de libro, aparencia de libro, cuberta e follas de libro. Levábao entre as mans pesadamente, como quen leva un volume groso, un tocho, vamos. Seiscentas follas ou máis. E subiu ao autobús como calquera outra persoa, coa ollada revirada de quen pensa nas súas cousas, distraída, as unllas pintadas de vermello sangue relucindo sobre o fondo amarelo do seu libro. Logo de pagar, ante a ollada asustada dalgunha xente, fixo a primeira tentativa de tomar asento, pero non puido, xa que a señora do lado pousou o bolso coma quen non quere a cousa. Ela baixou a vista e buscou outro lugar onde sentar; o mesmo, un home adiantóuselle e non llo permitiu, perdendo a ollada pola fiestra á mantenta por non dar explicacións nin sequera en silencio.

Remata o conto, ou microconto:

... As velliñas persignáronse e puxeron os bolsos por riba da permanente. A xente que viaxaba sentada anicouse con todo o espiñazo emulando a casca dun caracol. E nese intre comezou: un violento refacho de palabras bombardeou o aire, indiscriminadamente, coma unha chuvia de cascotes.

Tecedeira sen igual de fíos literarios, de sílabas e parvadas que só ela pode descodificar. Auxiliar esencial para min ao tentar chegar eu aos encaixes retranqueiros que

por máis galegos que sexan, teñen boa saída en inglés, terán público asegurado. Merece ser exportada e internacionalizada tamén. Ela non; a súa escrita.

Calquera delas —Marica ou Emma— merecerían un Premio Nobel de Literatura Galega traducida, de habelo. Premio que cumpriría crear, porque seguro que axudaría a exportar a escrita da Galiza, a internacionalizala no futuro. Premio que aínda non ten nome, mais que se podería chamar «Premio Varandas». Un recoñecemento que podería resultar —vaia sorpresa— en libros dixitais porque a sona daría pulo ao nome e á lingua.

Niso estamos, construímos con palabras e arelas unha varanda para as palabras e as obras, mesmo sen recibir até agora moita aprobación. Será preciso achegar números de títulos e vendas por vía virtual? Pensamos que non é unha idea que pode chegar, ao seu ritmo, á meta. Como un boi a cavar nos cadabullos da rica escrita da Galiza.